
Mijn avonturen met Nieuw Links

Hans van den Doel¹

Daar zat ik dan, op dinsdagmiddag 4 oktober 1966,² precies tien jaar geleden dus, in het kantoor van uitgeverij Polak & Van Gennep op de Keizersgracht in Amsterdam, achter een mooie houten tafel. Rechts van mij zat mijn mede-eindredacteur Han Lammers. Vóór mij dromden de journalisten die uit alle windhoeken waren gekomen, en links van mij zaten de andere schrijvers van *Tien over rood*: Reinier Krooshof, Arie van der Hek, Arie van der Zwan, Rob de Rooi, Tom Pauka en André van der Louw.

Op de grond zat Jan Nagel, die ik nauwlettend bespiedde om direct te kunnen ingrijpen als hij te veel eer voor zichzelf zou gaan opeisen. Mijn argwaan was echter deze keer misplaatst want Jan hield zich keurig aan de afspraak, zodat ik mij kon concentreren op het beantwoorden van de vele vragen. Zouden we een scheuring in de Partij van de Arbeid maken? ‘Afsplitsing van de PvdA is uitgesloten’, antwoordde ik en Arie van der Zwan beaamde dat: ‘We moeten de strijd uitvechten in de moederpartij.’

Wie had de titel bedacht? ‘Dat was een briljant idee van Tom Pauka.’ Ik vertelde er wijselijk niet bij dat Tom minstens een half uur had nodig gehad om mij uit te leggen dat *Tien over rood* iets met biljarten te maken had, dat alleen over rood een punt kan worden gemaakt en dat wie rood mist, alles kwijt is. Een calvinist als ik kende nu eenmaal geen biljart.

Wat we wilden? ‘Een kristallisatiepunt zijn voor de politieke vernieuwers in de PvdA, de KVP, de AR en de groepen daarbuiten’, en Rob de Rooi vulde aan: ‘Nieuwe ideeën aandragen voor het buitengewone PvdA-congres dat op 11 en 12 november (1966) in Rotterdam zal worden gehouden.’

Inderdaad, daarom hadden we het boekje in twee dagen en twee nachten geschreven en daarom hadden de uitgevers kans gezien het in veertien dagen te zetten, te drukken en te binden. We wilden koste wat het kost eerder zijn dan het partijbestuur, dat op 8 oktober met een nieuw ‘basisprogramma’ voor de draad zou komen. En om dat congres bijeen te krijgen, daarvoor waren we drie maanden geleden begonnen in Utrecht te vergaderen.

Het idee om zo'n groep bij elkaar te roepen, was van Jan Nagel. Maar Jan zat in het partijbestuur en was toen doodsbenauwd door voorzitter Sjeng Tans en secretaris Eibert Meester te kunnen worden beticht van subversief gedrag. Daarom vroeg Jan aan mij het initiatief te nemen, de vergaderingen vóór te zitten en zijn rol voor eeuwig te verzwijgen. De uitnodiging werd gericht aan een aantal personen, wier adres hetzij in de Succesagenda van Jan, hetzij in die van mij prijkte. Jan kende mensen uit het wereldje van krant, radio en televisie. Samen kenden we lieden van de Federatie van Jongerengroepen in de PvdA (ik had Jan opgevolgd als voorzitter van de afdeling Amsterdam).

Vele anderen kende ik van de functies die ik bekleedde of bekleed had: Comité Zuid-Afrika, Nederlandse Studentenvereniging voor Wereldrechtsorde, Vereniging van vrienden van het satirische programma *Zo is het toevallig ook nog eens een keer*, programma-adviesraad van de VARA, jongerendiscussieclub onder leiding van Max van der Stoel, redactie van *Tijd en Taak* (weekblad voor evangelie en socialisme, waarin veel latere 'Tien-over-rodgers' schreven), redactie PvdA-orgaan *Opinie*, de colleges in de grondbeginselen der economische politiek die ik als wetenschappelijk medewerker wekelijks gaf, enzovoort en zo verder.

Het was een volstrekt willekeurig samenraapsel van mensen die maar één ding gemeen hadden: ze waren jong en ze waren boos. Boos op de Partij van de Arbeid.

Voor boosheid op de PvdA was alle reden. Want die partij was wat haar principiële uitgangspunten betreft onduidelijk, wist met de democratie geen raad en vertoonde conservatieve kenmerken. Onduidelijk was het zigzagbeleid van de PvdA in kwesties als Vietnam en belastingverlaging. Ondemocratisch was de deelname van de PvdA aan het kabinet-Cals halverwege de kabinetsperiode.

'Conservatieve trekken vertoont de PvdA als het gaat om de grote vraagstukken van inkomens- en vermogenspolitiek. Het partijbestuur neemt enerzijds geen distantie van de loon- en vermogenspolitieke voorstellen van de vakbeweging en heeft anderzijds geen alternatieven ontwikkeld in de vorm van een inkomenspolitiek, waarin de afstand tussen hoge en lage inkomens wezenlijk kleiner wordt.'³

En als gevolg van dit alles had de PvdA in de Staten- en gemeenteraadsverkiezingen van 1966 flink verloren. Het partijvolk murmureerde; Eibert Meester zag zich genooddaakt op een 1 mei-bijeenkomst haastig 'links-af!' te roepen; er stroomden handtekeningen bij het partijbestuur binnen om een

buitengewoon partijcongres te convoceren; Eibert Meester zag zich genoodzaakt het bijeenroepen van zo'n congres haastig toe te zeggen; en toen kwam *Tien over rood. Een uitdaging van Nieuw Links aan de PvdA*.

Wat wij wilden kan het beste worden samengevat in vijf punten:

1. Het kabinet-Cals moest verdwijnen.
2. De bestaande PvdA-elite moest worden afgelost door de nieuwe politieke generatie, die zich via *Nieuw Links* aandiende.
3. De Nederlandse samenleving moest worden gedemocratiseerd. Het sluiten van compromissen waarvan de kiezers niet vóór de verkiezingen op de hoogte zijn gebracht, moest worden tegengegaan doordat de PvdA vóór verkiezingen een *minimumprogramma* publiceert waaraan na de verkiezingen niet meer valt te tornen. Volks- en partijvertegenwoordigers moesten tot openbare verantwoording van hun beleid worden gedwongen. Nederland moest na het aftreden van koningin Juliana in een republiek worden omgeleid. De werknemers moesten directe invloed krijgen op het bestuur van hun ondernemingen. De interne partijstructuur moest zo worden hervormd, dat de leden weer invloed kregen op het partijbeleid. De Partij van de Arbeid moest ook naar buiten toe pluriform zijn, dat wil zeggen gekenmerkt door openbare discussies tussen en openbare kritiek van verschillende politieke groeperingen.

4. In de buitenlandse politiek moest de koude-oorlogsideologie verdwijnen en moest de tegenstelling Noord-Zuid centraal worden gesteld. Dit moest gebeuren door de ontwikkelingshulp op te voeren tot 2 procent van het nationale inkomen, door de DDR en de Vietcong onvoorwaardelijk te erkennen en door uit de NAVO te treden wanneer Spanje lid van de NAVO wordt of wanneer Portugal als lid wordt gehandhaafd.

5. In het sociaaleconomisch beleid moest inkomensnivellering de hoogste prioriteit krijgen, onder meer door het ontwerpen van een inkomenspolitiek waarbij de belasting op erfenissen boven de 100.000 gulden progressief, 'bijvoorbeeld tot 99 procent', oploopt en door 'centralisatie van het loon- en salarisbeleid bij de regering onder controle van het parlement'.

De laatste drie punten stonden uitvoerig in *Tien over rood*, de eerste twee verzwegen wij wijselijk. We hadden toen de pest aan Cals, die de journalisten de schuld had gegeven van de Provo-rellen; we waren teleurgesteld in Vondeling, die na een briljant oppositieleiderschap als minister door de mand was gevallen; we ergerden ons aan Samkalden, wiens politieke justitie zich vooral op rookbommen gooierende Provo's leek te richten. Alleen Den Uyl, die als minister van Economische Zaken in een zwaar gevecht was verwickeld met

reusachtige oliemaatschappijen, had het klaargespeeld om als PvdA-minister herkenbaar te blijven, maar daarmee kon het kabinet in onze ogen niet meer worden gered.

De aflossing van de wacht was vooral op aandrang van Arie van der Zwan een zwaar punt geworden. ‘Je bent alleen geloofwaardig’, zo hield hij ons voor, ‘wanneer je niet slechts boekjes schrijft maar je ook daadwerkelijk bereid toont het politieke werk te doen; daarom moeten wij ons voor alle functies in de partij kandidaat stellen.’ Zijn wil geschiedde, maar vooralsnog in het schemerdonker van de conspiratie.

Achteraf had Arie van der Zwan gelijk, maar op dat moment vond ik zijn stelling *graue Theorie*. Degenen onder ons die de partij een beetje kenden (waaronder ikzelf), gingen er namelijk van uit dat wij na het verschijnen van *Tien over rood* onmiddellijk als partijlid zouden worden geroyeerd.

Teneinde zélf de eerste klap uit te delen, spoedde ik mij na afloop van de persconferentie naar de Tesselschadestraat, waar het hoofdkwartier van de PvdA is gevestigd, om Sjeng Tans en Eibert Meester persoonlijk een ‘eerste exemplaar’ aan te bieden, waarbij ik handenschuddend met een stalen gezicht uitriep: ‘Vindt u ook niet dat we een reuze aardig boekje hebben geschreven, zo’n constructieve bijdrage aan de discussie?’

De list gelukte. Tans en Meester stonden wat onhandig te schutteren en dankjewel te stamelen en ons royement was ten minste voor een week uitgesteld. En na die week lagen de kaarten volkomen anders dan wij in onze stoutste dromen hadden durven hopen.

De veenbrand, die ondergronds smeulde, had de hele PvdA bovengronds in lichterlaaie gezet. Er was opstand uitgebroken! De kranten hadden onze uitdaging met grote koppen gebracht. Door de radio schalden onze stemmen. De telefoon braakte verzoeken om spreekbeurten uit. De brievenbus puilde uit van adhesiebetuigingen, en niet van de eersten de besten.

De Rotterdamse hoogleraar Jan Tinbergen schreef ons bijvoorbeeld: ‘Ik zie uw bijdrage tot de discussie als een zeer nuttige (...). Met de sociaal-economische punten ben ik het voor een zeer groot deel eens. Wel meen ik dat de 99 procent belasting op vermogens boven de 100.000 gulden irreal is. Als u er 90 procent van maakt ligt het al iets beter’ (sic).

Alleen de traditionele linkervleugel van de PvdA liet ons op het beslissende moment in de steek. Wouter Gortzak kankerde in *De Groene* op ons voorstel over de geleide loonpolitiek en voorspelde onze inkapseling (wat wilde hij dan, onze uitkapseling?), Joop van Tijn wijdde in *Vrij Nederland* slechts

een paar regels aan Nieuw Links onder de veelzeggende titel: 'Tien over rood, een leuk maar oud spel'. Het blad *Links*, spreekbuis van 'oud links' (het formeel opgeheven marxistische Sociaal-Democratisch Centrum in de PvdA), vond dat wij helemaal geen socialisten waren maar liberalen.

Zoals vaak kleunde traditioneel links weer eens mis in het onderkennen van politieke bondgenoten. Zeer ad rem reageerde echter het jezuïtenblad *De Nieuwe Linie* van 8 oktober 1966, waarin pater J. Arts juichte: 'Tien over rood geeft zich bloot en daarom bevelen wij dit boekje aan alle leden van de KVP ter aandachtige lezing aan, met name onze voormannen (ja, die hebben we). En we durven er wat onder verwedden dat veel jongere KVP'ers gefascineerd zullen worden door de manier waarop hier een maatschappij wordt aangepakt, benaderd, hervormd en beter gemaakt.'

Nieuw Links was geen typisch Nederlands verschijnsel. Dr. R. Kroes heeft in zijn aardige boekje *New Left – Nieuw Links – New Left* dat wat Nieuw Links betreft, hoofdzakelijk steunt op gesprekken met Nieuw-Linksers en op mijn negentien dikke klappers tellend Nieuw Links-archief, een vergelijking gemaakt tussen Nieuw Links en soortgelijke bewegingen in Engeland en de Verenigde Staten.⁴ Trouwens, ook in de Bondsrepubliek was er een *Neue Linke*.

De stormloop van alle buitenlandse bewegingen strandde echter vrijwel onmiddellijk op de taaie structuren van de gezeten partij-establishments. Verschillende buitenlandse onderzoekers hebben mij later de vraag voorgelegd hoe het toch in godsnaam mogelijk is geweest dat, waar alle buitenlandse bewegingen snel door de tegenstanders in elkaar werden geslagen, Nieuw Links er wél in slaagde direct naar de partijtop door te stoten. Achteraf zoek ik de verklaring daarvan in een (niet toevallige) combinatie van twee elementen.

In de eerste plaats waren veel journalisten in de redactie van *Tien over rood* opgenomen. Dit leverde onmiddellijk dubbele resultaten op. Aan de ene kant was het boekje nu fantastisch aardig geschreven, duidelijk qua taal en stijl gescreend door talentvolle trendgevoeligen.

Aan de andere kant hadden we nu een onmiddellijke greep op de berichtgeving. Tom Pauka en George Cammelbeeck organiseerden de publiciteit bij de VARA, Han Lammers verzorgde een prima kop in het *Algemeen Dagblad*, Jan Nagel had goede relaties met *Het Parool*, Joris van den Berg werkte bij *Vrij Nederland*, terwijl Rein Wijkstra, president-commissaris van *Het Vrije Volk* (waar ik als student mijn brood had verdiend), een bezoekje aflegde bij

de eeuwige knorrepot Thijs van Veen, die toen als hoofdredacteur echter groen licht gaf voor een wervelende publiciteit.

Het tweede element dat de overwinning voor Nieuw Links zeker stelde, was het feit dat wij niet in dogmatische oud-linkse categorieën dachten. Wij baseerden ons minder op Marx dan op Tinbergen. Dr. R. Kroes schrijft hierover: ‘In *Tien over rood* zijn auteurs aan het woord die zich de technologie hebben eigen gemaakt en zich (daarbij) als een vis in het water voelen. Drie van de acht auteurs zijn afgestudeerde economen en vertrouwd met de moderne economische theorie en praktijk van (het) overheidsbeleid (...). Deze pragmatische, technologische instelling die voorbijgaat aan verplichte marxistische nummers als “de strijd van de arbeiders en de vakbeweging”, die ook een stokpaard als nationalisering op doelmatigheid wil toetsen en gevaren van bureaucrativering met een tegenthema als arbeiderszeggenschap wil neutraliseren (...) is ondenkbaar bij welke verschijningsvorm van de Amerikaanse *New Left* ook.’⁵

Het was daardoor dat de lastercampagnes in de rechtse pers, die ons beschuldigde van reactionair-doctrinisme, oud-socialisme, orthodox-marxisme, enzovoort, niet aansloegen. Het was daardoor ook dat wij onmiddellijk konden putten uit een groot reservoir van vooraanstaande sympathisanten als: oud-premier Schermerhorn, dominee Buskes, de PvdA-Kamerleden Voogd, Scheps, De Rijk en Cammelbeeck, de hoogleraren Thoenes en Tinbergen, de penningmeester van het nvv Rein Wijkstra. Deze steun maakte het de partijleiding onmogelijk om ons als nietswetende snotjongens af te bekken en zaaide bij de PvdA-achterban een optimale verwarring.

Uit die tijd dateert de sneer van Joop den Uyl: ‘*Tien over rood?* Journalisten en wetenschappelijke medewerkers, anders niet’, maar juist deze combinatie van publiciteitsdeskundigen en jonge wetenschappers bevatte de toverformule van het Nieuw-Linkse succes.

Het eerste doel van Nieuw Links, de val van het kabinet-Cals, werd terstond bereikt. Dat de onbuigzame houding van minister Anne Vondeling en fractieleider Gerard Nederhorst tijdens de ‘Nacht van Schmelzer’ mede verklaard moet worden uit de angst voor een scheuring binnen de PvdA, zal geen enkele PvdA-official ooit openlijk toegeven. Minister Luns gaf, na de val van het kabinet, het commentaar: ‘Dat is een *God-given sent* voor de PvdA.’ Dat vonden we zeer intelligent van hem opgemerkt.⁶

De gelederen van de PvdA dreigden zich voortijdig te sluiten. Dit noodzaakte ons tot bijstelling van onze koers. Arie van der Zwans ludieke plan

om het hele partijbestuur in een bus naar de Afsluitdijk te ontvoeren, werd afgewezen. Voorlopig zou ons optreden gekenmerkt moeten worden door voorzichtigheid, beheerstheid en tact. Juist daardoor wisten wij op het Rotterdamse partijcongres van november 1966 een vertrouwenwekkende indruk te maken. ‘Donkerblauwe pakken, beschaafde manieren, ik ruik hier de Jongelingsvereniging’, grapte de ex-gereformeerde *Vrij Nederland*-redacteur Rinus Ferdinandusse toen.

De beste speech kwam overigens van André van der Louw, de auteur van de *Tien over rood*-paragraaf over de afschaffing van de monarchie, die door de PvdA-afdeling Hoevelaken naar het congres was afgevaardigd, ondanks het feit dat de voorzitter van die afdeling tevens voorzitter was van de plaatselijke Oranjevereniging.

André was tot dan toe een stille kracht geweest, die voornamelijk was opgevallen door zijn royale aanbod om de ledenadministratie van Nieuw Links bij te houden, maar maakte op het congres meteen de blits door een bewogen pleidooi voor het ‘minimumprogramma’ te combineren met het uitspreken van persoonlijk vertrouwen in de kersverse lijsttrekker Joop den Uyl.

Ikzelf nam de gesmade Vondeling in bescherming. Weinig begrotingen van na de oorlog, zei ik, waren zo solide als die van hem. Geen wonder, als Fries agrariër had Vondeling ervaring opgedaan met dekkingsituaties. Han Lammers deed een geslaagde poging om de erkenning van de DDR van zijn scherpe kantjes te ontdoen. De *NRC* juichte: ‘Lammers en Van den Doel maakten een voortreffelijke indruk door niet als extreme dissidenten of scheurmakers te spreken maar als vernieuwers met positieve denkbeelden.’⁷

De meest tastbare winst van het novembercongres was het loutere feit dat binnen de PvdA een openlijke discussie over de tegenstellingen mogelijk was gebleken. De pluriformiteit was een feit geworden. Dit had een geweldige mobilisatie van de PvdA-achterban tot gevolg, die voor Nederlandse begrippen ongewoon was en die we eigenlijk alleen kennen van de Grote Proletarische Culturele Revolutie in China, die ook in 1966 begon.

Elke politieke bijeenkomst die we bezochten was stampvol bezet met jongeren en ouderen. De discussies waren fel en heftig en speelden zich af in een *teach-in*-achtige of politiek-café-achtige sfeer. In mijn leven was deze periode een hoogtepunt. Voor het eerst bevond ik mij dagelijks te midden van die echte politiek waarvan elke jonge revolutionair droomt: geen gelul van saaie sprekers, geen koehandel achter de coulissen, maar recht voor z’n raap midden in het massaal toestromende volk.

Deze massale participatie van de achterban leidde in de partij tot een ruk

naar links, die tot uitdrukking kwam op het verkiezingscongres dat januari 1967 in Haarlem werd gehouden. We zagen toen het ene na het andere *Tien over rood*-voorstel aangenomen. Enkele enthousiaste woorden van een afgevaardigde of één ontactische uitlating van achter de bestuurstafel bleken voldoende om de handen op elkaar te krijgen.

In het *Algemeen Handelsblad* juichte John Jansen van Galen: 'De jonge en intelligente partij-oppositie heeft kans gezien binnen drie maanden twee van haar tien rode punten tot officiële partijpolitiek te verheffen. Wat verbeterd marxistische opposanten in een onvermoeibare jarenlange strijd nooit is gelukt, is hun wel gelukt: de koers van de Partij van de Arbeid in linkse richting om te buigen.'⁸

De twee punten waren typerend voor het 'nieuwe' in Nieuw Links, namelijk de 2 procent ontwikkelingshulp, waarvoor Arie van der Hek zich sterk had gemaakt, en mijn voorstel om te komen tot een op nivellering gericht inkomensbeleid. Kamerlid Roemers, die betoogde dat loonpolitiek een zaak is van de vakbeweging en niet van de partij, werd weggehoond.

Den Uyl nam in zijn slottoespraak Van der Louws conclusie inzake een minimumprogramma over, door te verklaren dat de PvdA niet aan een regering zou deelnemen, die geen ernst zou maken met de 'hervorming van de onderneming'. In feite was het dus twee-en-een-half-over-rood geworden. In de partij waren de bordjes verhangen. Zowel Van der Louw, Lammers als ik hadden dezelfde akelige ervaring: in elke partijafdeling die we bezochten probeerde de lokale wethouder zijn mond angstig in een progressieve kramp te trekken, terwijl de afdelingsvoorzitter ons kruiperig-onderdanig als de nieuwe machthebbers bejegende.

Intussen waren de lijsten voor de Tweede Kamer vastgesteld. In Utrecht hadden de aanhangers van Nieuw Links nog vóór het eerste partijcongres gestemd over de personen, die zij als kandidaat naar voren zouden schuiven. Twee maanden geleden, bij mijn verhuizing van Berg en Dal naar Overveen, vond ik de uitslag van de stemming terug: Ed van Thijn en ik kregen de meeste stemmen (50 respectievelijk 55), terwijl Rob de Rooi en Arie van der Zwan (36 respectievelijk 37) goede tweeden werden. Han Lammers kreeg 28 stemmen, Jan Nagel 12 en André van der Louw niet één.

Het resultaat was dat Ed van Thijn (die nooit een Nieuw Links-bijeenkomst had bijgewoond maar zich als leider van de Amsterdamse raadsfractie had onderscheiden) en ik door de PvdA op een verkiesbare plaats kandidaat werden gesteld. Het PvdA-Kamerlid prof. C.L. Patijn, die als één van de

weinigen de moed had opgebracht om zich openlijk tegen Nieuw Links te keren, kwam daarentegen op een onverkiesbare plaats terecht. De interne partijdemocratie had haar werk gedaan.

Aan de druk van een machtige lobby onder leiding van *Vrije Volk*-journalist Harmen Bockma om mij te bewegen mijn kandidatuur in te trekken ten gunste van de ‘veel linkse’ Lammers, gaf ik daarom niet toe, zodat ik op 21 februari 1967 mijn intree in de Tweede Kamer maakte.

Het eerste jaar voelde ik mij in de PvdA-fractie eenzaam en alleen. Als ik in de koffiekamer aan een tafeltje met fractiegenoten ging zitten, verstomde het gesprek. Toen ik in de Kamer afwijkend ging stemmen in vitale kwesties als Vietnam en de DDR, brak de hel los. De ouderen zetten mij onder druk met argumenten als: ‘Wanneer je dat doet, word je nooit meer serieus genomen’, en: ‘Dat valt me tegen van iemand met jouw intellectuele capaciteiten.’ De jongeren (Van Thijn, Wierenga) eisten van mij persoonlijke loyaliteit met hen. Iedere keer als ik wel afwijkend stemde en zij niet, kregen zij er in hun kiesdistrict immers ongenadig van langs. Ik hield mij overeind door vriendschap te sluiten met collega-Kamerlid Ed Berg en door af en toe te denken aan mijn achterban. Ook anderen dachten daar gelukkig aan. Toen ik eens onder het eten tegenover Den Uyl zat en pesterig opmerkte dat ik binnenkort een initiatiefwet zou indienen tot afschaffing van de monarchie, verbleekte hij zichtbaar.

Tegelijkertijd zegde echter juist die achterban in feite het vertrouwen in mij op. Dat was begrijpelijk. Teneinde invloed op het fractiegebeuren te verkrijgen, streefde ik er niet bewust naar om *coûte que coûte* voor de buitenwacht als dissident herkenbaar te blijven. Aan de Tweede Kamerfractie gerichte Nieuw Links-brieven weigerde ik te ondertekenen, met de comfortabele smoes dat ik geen brieven aan mijzelf kon schrijven. Een ludieke *happening* in het Limburgse Borgharen, waar Nieuw Links tezamen met de Kerk van Satan een zwarte mis opvoerde, woonde ik niet bij.

Arie van der Zwan beschuldigde mij van een te grote voorzichtigheid en bracht dit in verband met mijn politieke ambities. Op de Utrechtse Nieuw Links-bijeenkomsten ageerde Marcel van Dam tegen mij omdat ik nog vóór mijn verkiezing als Kamerlid met partijvoorzitter Tans gesproken zou hebben. Hij wou wel eens weten wat er toen achter zijn rug was bekonkeld.

Al vrij spoedig werd ik als voorzitter van de Nieuw-Linkse bijeenkomsten vervangen door Han Lammers. De populatie van de Utrechtse groep veranderde bovendien geheel van samenstelling. Het succes van Nieuw Links trok allerlei vogels van diverse pluimage, waaronder veel traditionele marxisten

en doctrinaire oud-linkers, die riepen om uittreden uit de NAVO en vrije loonstrijd door de vakbeweging.

De waardering voor mijn rol als ideologisch breinbaasje van *Tien over rood* maakte allengs plaats voor ergernis over de starheid waarmee ik de *Tien over rood*-concepties verdedigde en bovendien van mijn voormalige mede-auteurs verlangde dat zij zich zouden houden aan het eenmaal ingenomen standpunt.

Toen Nieuw Links in 1967 met een tweede publicatie kwam, *De macht van de rooie ruggen* (hoofdredacteur was Theo van Tijn, die mij minzaam uitlegde dat een rooie rug een briefje van duizend gulden was) was voor mij de maat vol. In *Vrij Nederland* beschuldigde ik Nieuw Links van een breuk met *Tien over rood*: 'De winsten zijn weer tot de boosdoeners gepromoveerd, over de planning van de arbeidsinkomens staat niets in het boekje te lezen en de voorgestelde nationalisaties worden niet op hun doelmatigheid getoetst.'⁹

In het openbare debat tussen Theo van Tijn en mij, dat daarop door en voor Nieuw-Linkers werd georganiseerd, discussieerde Theo beschaafd en waardig en buitte hij op geen enkele wijze het feit uit dat de hele zaal op voorhand tegen mij was. Ik ging echter volstrekt de mist in toen Marcel van Dam met een dronkemanskop begon te lallen dat ik maar wat stond te lullen en dat ik mij geen moer aantrok van wat de arbeiders dachten.

Het conflict met de achterban bereikte zijn hoogtepunt in het voorjaar van 1968, toen ik mij tijdens een spreekbeurt in het openbaar van Han Lammers distantieerde. Ik erkende volledig dat aanvankelijk ook bij Lammers een vernieuwing van de democratie en van het vastgeroeste Nederlandse politieke bestel voorop had gestaan. Toen ik in de Kamerfractie was opgenomen en de greep van Han Lammers op Nieuw Links verstrakte, ontpopte deze zich echter steeds meer als een aanhanger van de traditionele linkervleugel van de PvdA. Dit bleek heel duidelijk uit de weinig kritische houding die hij tegenover de DDR en Cuba innam, uit zijn lidmaatschap van de redactieraad van *Links* en uit zijn recensies van pogingen tot binnenlandse politieke vernieuwing.

Toen de PvdA kwam met een voorstel om vóór de verkiezingen te komen tot een stembusakkoord van progressieve partijen, werd dit door Lammers in *De Groene* beschreven als een soort staatsgreep van Den Uyl, terwijl zo'n akkoord toch dezelfde gedachte in zich hield als het minimumprogramma van *Tien over rood*, namelijk dat de kiezers vóór de verkiezingen moeten weten waar ze met de partijen aan toe zijn.

Over het ontstaan van de PPR (de zogenaamde groep-Aarden) wist Lammers slechts laatzinnige opmerkingen te plaatsen: ‘De heren zoeken het maar uit.’ Hieruit bleek volgens mij dat Lammers helemaal niet begreep welk een betekenis de PPR voor de Nederlandse politiek zou kunnen hebben en dat hij helemaal gevangen was in het traditionele oud-linkse vooroordeel tegen ‘burgerlijke’ vormen van politieke vernieuwing, waarvan eerder Nieuw Links zelf het slachtoffer was geweest.

De aanval op Lammers kwam mij duur te staan. Hij bedreigde mij per brief en telefoon op een wijze die ook nu nog het daglicht van de publiciteit niet kan velen en in de *Haagse Post* beschreef John Jansen van Galen de rest.¹⁰ Ik werd ontboden ten huize van Tom Pauka, waar bleek dat men de zakelijke juistheid van mijn visie op Lammers niet betwistte, maar van mening was dat ik kritiek niet in de openbaarheid mocht brengen, maar de meningsverschillen binnenskamers moest uitvechten.

Kenmerkend was dat deze argumenten als twee druppels water leken op het standpunt van de oude PvdA, waartegen Nieuw Links zich steeds had gekeerd. Het was tegen de mentaliteit van de angstvallig binnengehouden vuile was, waartegen Nieuw Links vanaf het begin ten strijde trok door op te komen voor een pluriforme structuur, waarin openbare kritiek op elkaar normaal zou zijn. Geen wonder dat ik er niet voor voelde om mij nu zelf aan de door Nieuw Links verguisde spelregels te onderwerpen.

Toch liet ik mij door André van der Louw overhalen tot een compromis, dat inhield: als ik iemand van Nieuw Links zou aanvallen, zou ik het van tevoren melden. Toen wij het daarover eens dreigden te worden, greep Marcel van Dam echter in de discussie in en eiste van mij een onvoorwaardelijke loyaliteit in de publieke discussie. Toen ik dat weigerde, werd ik uit het ‘vertrouwelijk beraad’ van de Nieuw-Linkse kerngroep gestoten, met slechts één stem tegen, namelijk die van Jan Nagel.

Mijn politieke loopbaan leek daarmee te zijn geëindigd. Ik maakte een afspraak met Jan Tinbergen om een proefschrift bij hem te schrijven over de convergentietheorie, teneinde mij een basis te verschaffen om mijn oude stiel, universitair docent in de economie, weer op te kunnen vatten. Toen dat proefschrift in 1971 verscheen, waren de bordjes echter wederom verhangen en werd ik, nu luid door Nieuw Links toegejuicht, in het schaduwkabinet van Den Uyl gehesen als kandidaat-minister voor de Volkshuisvesting en de Ruimtelijke Ordening.

Mijn conflict met het ‘vertrouwelijk beraad’ van Nieuw Links was tekenend voor de wending die de actie van Nieuw Links had genomen. Na de verkiezingsuitslag van 1967 was de massale aanhang gedemobiliseerd. Het vergaderbezoek liep terug tot een normale omvang. De Nieuw-Linkse voorhoede moest in zijn eentje gaan opereren en daarbij kreeg de aflossing van de wacht al snel zo’n hoge prioriteit, dat iedereen die dat doel in de weg stond, onschadelijk moest worden gemaakt.

Na de verkiezingen van 1967 eiste Nieuw Links onmiddellijk een tussentijdse vernieuwing van de Tweede Kamerfractie en een vernieuwing van het partijbestuur. Toen zeven Nieuw-Linkers in het partijbestuur waren gekozen, ontstonden de felste conflicten binnen dit bestuur niet over de door de PvdA te voeren politiek maar over organisatorische kwesties, zoals de vragen of Marcel van Dam communicatiesecretaris moest worden, of het partijvoorzitterschap verenigbaar was met het lidmaatschap van de Tweede Kamerfractie, of een Kamerlid langer dan twaalf jaar in het parlement mocht blijven zitten en hoeveel Nieuw-Linkers er de volgende keer in het partijbestuur zouden worden gekozen.

Het ging minder over de vraag *wat* Den Uyl zou moeten zeggen dan over de vraag *of* Den Uyl wel op het partijcongres het woord zou mogen voeren! Hoewel Den Uyl wekelijks met trillende knieën naar de partijbestuursvergaderingen ging, waren de debatten daar beschaafd en intelligent vergeleken bij wat er in de gemeente en provincie gebeurde, waar Nieuw-Linkse baasjes van de derde generatie het wantrouwen tegen de zittende wethouders en raadsleden gingen organiseren teneinde hun posities over te nemen.

Het opportunisme dat Nieuw Links daarbij aan de dag legde, ergerde mij mateloos. In mijn woonplaats Apeldoorn presteerde Nieuw Links het bijvoorbeeld de zittende wethouder weg te pesten omdat die niet in een links meerderheidscollege wilde plaatsnemen. Toen echter een Nieuw-Linkser vier jaar daarna zelf wethouder werd, mocht dat zelfs in een afspiegelingscollege met... Binding Rechts.¹¹

Kamerlid Siep Posthumus werd het leven zuur gemaakt vanwege een combinatie van allerlei functies, maar een Nieuw-Linkser als Piet de Rooter kon het zich later rustig permitteren om het Tweede Kamerlidmaatschap te combineren met het lidmaatschap van de Rijnmondraad.

Zolang Nieuw Links wél in het congres maar niet in de partijraad was vertegenwoordigd, werd er voortdurend gedramd om alleen het congres besluitvormende bevoegdheden te geven, maar toen ook de partijraad door Nieuw Links was overgenomen, werd de roep om congressen steeds zwakker. Al-

leen Nieuw-Linksers als Van der Louw, Pauka, Jan Nagel en Wim Meijer slaagden erin als echte democraten herkenbaar te blijven.

Het hoogtepunt van opportunisme werd bereikt in de discussies over het lijsttrekkerschap voor de Tweede Kamerverkiezingen van 1971. In 1966, toen Den Uyl in het zadel moest worden geholpen, had Nieuw Links zich unaniem uitgesproken voor een éénhoofdig lijsttrekkerschap vanwege de politieke 'duidelijkheid'. In 1971, toen Den Uyl in feite beentje moest worden gelicht, ageerde Nieuw-Linkser Hans Kombrink namens een hele club voor een meerhoofdig lijsttrekkerschap, nu vanwege de politieke 'pluriformiteit'. Naast Den Uyl zouden Vondeling, Vorrink, Van der Louw, Van Thijn, Wieringa en ik lijsttrekker moeten worden. Ik bedankte echter voor de eer, en Wieringa en Van Thijn volgden toen dit voorbeeld, zodat het voorstel-Kombrink in de partijraad een roemloos einde vond.

Dat ik desondanks zichtbaar de steun van Nieuw Links had terugverdiend, dankte ik aan twee zaken. In de eerste plaats waren mijn felle aanvallen op het Volkshuisvestingsbeleid van minister Schut een maandelijks terugkerende publieke gemakelijkheid geworden. Zelfs de hechte combinatie van de toenmalige Volkshuisvestingsspecialisten Aantjes, Andriessen en Wiegel, die er alles voor over had om mij op mijn bek te laten vallen, slaagde er niet in te voorkomen dat Schut zich steeds verder het moeras in werkte. In de tweede plaats was ik in mijn kiesdistrict op advies van Tom Pauka begonnen met huuracties. Het in 1969 door mij bij het kantongerecht gewonnen proefproces tegen de Apeldoornse woningbouwvereniging leverde mij een massale steun op van de plaatselijke bevolking, die tot uitdrukking kwam in een massale opkomst op vergaderingen waar ik over huurzaken het woord voerde.

De goede oude tijd van de culturele revolutie van 1966 herleefde, zij het nu op lokale schaal. Mijn huuracties in Apeldoorn hebben model gestaan voor het huurombudswerk, dat Kombrink later op bekwame wijze voor de landelijke partij heeft opgezet. Ik was weer als Nieuw-Linkser herkenbaar geworden, echter zonder dat ik daarvoor een conflict met de fractie had hoeven aan te gaan.

Dit alles had tot resultaat dat ik, tezamen met de Nieuw-Linksers Irene Vorrink, Marcel van Dam en Jaap van der Doef, werd opgenomen in Den Uyls schaduwkabinet van 1971. Dit schaduwkabinet heeft, ik kom er eerlijk voor uit, zowel persoonlijk als politiek een grote invloed op mij gehad. Pas toen ik in het schaduwkabinet zat, ging ik erover nadenken of ik het ministerschap eigenlijk wel ambieerde.

Na lang te hebben gewikt en gewogen, besloot ik Den Uyls aanbod om mij in het tweede schaduwkabinet (van 1972) op te nemen, af te slaan en een hoogleraarschap in Nijmegen te aanvaarden. Ik vond, mijn door Arie van der Zwan toegedichte politieke ambities ten spijt, mijzelf voor het minister-schap niet geschikt of althans duidelijk minder geschikt dan voor de weten-schap. Politiek maakten mijn gedachten echter een zwaai in een precies om-gekeerde richting. Tijdens de verkiezingscampagne zag ik hoe het loutere be-staan van een schaduwkabinet bij de gewone mensen de hoop gaf dat wij binnenkort zouden gaan regeren teneinde hun dagelijkse problemen op te gaan lossen. Maar ik wist dat deze hoop vals was.

In feite was het schaduwkabinet kiezersbedrog. De kans op regeren was immers nul komma nul omdat wij gevangen zaten in de anti-KVP-resolutie (een verbod tot het sluiten van een coalitie met de KVP), die in 1969 door Marcel van Dam was bedacht, door Han Lammers was ingediend en door het PvdA-congres in Den Haag was aanvaard. Deze anti-KVP-resolutie was tactisch een meesterstuk omdat hij erop gericht was de PvdA in de oppositie te houden, totdat de gehele oude generatie van PvdA-ministeriabelen het po-litieke bedrijf vaarwel zou hebben gezegd en Nieuw Links ook in de regering de wacht kon aflossen. Pas na de verkiezingscampagne van 1971 beseftte ik echter dat deze resolutie sociaal-politiek een ramp was waarmee wij hon-derdduizenden arbeiders, die hun hoop op onze regeerlust hadden gevestigd, van ons dreigden te vervreemden.

De arbeiders vroegen ons een ei, en wij gaven hun een schorpioen. Was in 1967 nog bijna de helft van de kiezers (48 procent) van mening dat zij veel in-vloed konden uitoefenen op de samenstelling van het kabinet, in 1971 was dit teruggelopen tot één vijfde (19 procent). De Nieuw-Linkse revolutie had precies het tegendeel veroorzaakt van hetgeen werd beoogd. De schuld daar-van lag bij de oppositie-ideologie die zich inmiddels van het partijkader had meester gemaakt.

Hoewel de PvdA via het schaduwkabinet de indruk poogde te wekken dat zij de macht wilde om het land te hervormen, zat de PvdA in feite vastgebak-ken aan het idee dat macht eigenlijk vies is, dat macht corrumpert, dat al-leen via de oppositie het linkse alternatief zichtbaar kan worden gemaakt. Ie-dereen die werkelijk de macht wilde, werd verdacht gemaakt met kletspraat over kabinetszetels en pluche.

Op 31 januari 1972 gooide ik de knuppel in het hoenderhok tijdens een spreekbeurt in Tiel. 'We moeten met de KVP samen als we willen regeren', zei

ik, 'het kan gewoon niet anders.' 'Maar niet met deze KVP. Die zal eerst progressief moeten worden, zich op afspraken voor de verkiezingen moeten vastleggen. In zo'n akkoord moeten naar mijn mening ook zodanige staatsrechtelijke vernieuwingen worden opgenomen, dat de KVP automatisch bij elke verkiezing weer tot afspraken is gedwongen, bijvoorbeeld via een districtenstelsel en/of een gekozen formateur. En het regeerakkoord moet zo links zijn, dat de rechtervleugel van de KVP zich vanzelf afsplitst. Dat betekent dus dat ik bepaald geen oude coalitie wil'.¹²

Negen maanden later (op 11 september) hield ik eenzelfde pleidooi in Nunspeet. In beide gevallen was het geschrei te horen tot op de daken van Jeruzalem. Dezelfde Nieuw-Linksers die mij in 1967 onder de grootst mogelijke druk hadden gezet om als Kamerlid van de officiële partijlijn afwijkende standpunten in te nemen, eisten nu van mij dat ik mij als Kamerlid aan de officiële partijlijn zou houden. Alleen André van der Louw, inmiddels partijvoorzitter, Han Lammers en Marcel van Dam, beiden inmiddels ook dissidenten, verdedigden mijn recht op een vrije meningsuiting.

Vrij Nederland sneerde: 'Voor Van den Doel geldt kennelijk: liever regeren dan vooruitzien'.¹³ Jan Joost Lindner schreef in *de Volkskrant*: 'PvdA-Kamerlid Hans van den Doel voert in zijn partij eigenlijk een achterhoedegevecht voor de kans op rooms-rood. In de fractie is hij bijna de enige, die nog serieus op deze mogelijkheid mikt'.¹⁴ Maar nog geen half jaar later was het eerste kabinet-Den Uyl, dankzij de steun van André van der Louw, een feit.

Wat heeft Nieuw Links, na tien jaar, bereikt? Voor het beantwoorden van deze vraag loop ik onze vijf doelstellingen van 1966 nog even langs.

De eerste twee doelstellingen zijn gerealiseerd. Het kabinet-Cals is gevallen en de wacht is afgelopen. In het (eerste) kabinet-Den Uyl zitten de Nieuw-Linksers Pronk en Vorrink als minister (twee van de zeven) en de Nieuw-Linksers Meijer, Van Dam en Klein als staatssecretaris (drie van de zes). Bijna de helft van de Tweede Kamerfractie bestaat uit personen die vroeger in Nieuw Links actief waren, waaronder *Tien over rood*-redacteur Arie van der Hek.

De Nieuw Links-bezetting in de colleges van Gedeputeerde Staten en van burgemeester en wethouders is minstens even sterk. André van der Louw is burgemeester van Rotterdam en Han Lammers is landdrost van de IJsselmeerpolders. In 1966 hadden de Nieuw-Linksers niets te verliezen dan hun ketenen. In 1976 hebben ze niets te verliezen dan hun ambtsketenen.

De Nieuw-Linkse doelstelling op het gebied van de buitenlandse politiek is

eveneens bereikt. De koude-oorlogsideologie van minister Luns is door minister Van der Stoep in de ijskast gezet. Jan Pronk geeft als minister aan de relatie Noord-Zuid een groots reliëf. Het Nederlandse beleid op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking dwingt internationaal respect af. Spanje is geen lid van de NAVO geworden en in Portugal is de democratie hersteld, zodat de Nieuw-Linkse bezwaren tegen de NAVO zijn komen te vervallen.

De Nieuw-Linkse prioriteit voor een gelijkere inkomensverdeling is in het kabinetsbeleid volledig tot uitdrukking gebracht. De *Nota Inkomensbeleid* van het kabinet was gebaseerd op dezelfde theorie van Tinbergen, die ook *Tien over rood* tot uitgangspunt had gekozen. Wat betreft de uitvoering van deze Nota spreken de cijfers van de Miljoenennota 1977 duidelijke taal. Het weekblad *Accent* klaagt: 'We mogen dan met ons allen de indruk hebben dat er van het (verkiezingsprogramma) Keerpunt '72 van de progressieve drie in de praktijk zo goed als niets overeind is gebleven, op één punt hebben Den Uyl c.s. zich door geen enkel economisch dal van de wijs laten brengen. Dat is het punt van de nivellering van de inkomens.'¹⁵ Zo is het toevallig ook nog eens een keer.

Maar op het gebied van de fundamentele democratisering van de samenleving en op het gebied van de centralisatie van de inkomensvorming bij het parlement heeft het kabinet-Den Uyl in mijn ogen geen nieuwe doorbraken tot stand gebracht. Dit heeft naar mijn mening twee oorzaken.

De eerste oorzaak is gelegen in het feit dat de Nieuw-Linksers van het eerste uur de ingewikkelde vraagstukken van de democratie wetenschappelijk onvoldoende hadden doordacht. Voor een uitwerking van deze stelling verwijs ik naar de onder mijn naam gepubliceerde maar door mijn echtgenote samengestelde bundel *Lastig Links*.¹⁶

Hier moet ik volstaan met het aanstippen van twee voorbeelden. De Nieuw-Linksers wilden polarisatie van politieke standpunten via het sluiten van regeerakkoorden en het instellen van programcolleges. Zij zagen niet dat regeerakkoorden en programcolleges juist de ingebouwde tendens hebben om de polarisatie van standpunten te liquideren, doordat de regeerders (respectievelijk de bestuurders) gedwongen zijn op het politieke midden te mikken teneinde een verkiezingsnederlaag te ontlopen.

Een tweede voorbeeld. De Nieuw-Linksers wilden massale politieke participatie van de basis door zich namens die basis tot in details met alle politieke beslissingen tegelijk te gaan bemoeien. Ze zagen niet dat juist daardoor een ijzeren wet van de oligarchie in werking treedt, waardoor de basis van zijn invloed wordt beroofd: er wordt zoveel beslag gelegd op vergadertijd en

vergaderenergie, dat de gewone man er moe van wordt en thuis blijft. Als gevolg van de werking van deze ijzeren wet is er in de afgelopen tien jaar geen fundamentele democratisering opgetreden, niet in de Partij van de Arbeid, niet in de gemeenten, niet op de universiteiten, maar is overal de elite van weleer vervangen door een nieuwe elite.

De hoofdoorzaak van het falen van Nieuw Links ligt echter niet in gebrek aan theoretische scholing maar in de opkomst van een ‘nieuwe’ ideologie, Oud Links geheten, die Nieuw Links in de PvdA geheel heeft overwoekerd.

In 1966 had Nieuw Links het recht opgeëist (en goeddeels gekregen) van openlijke kritiek op de partij en erkenning bedongen van een pluriforme partijstructuur. De CPN-leider Marcus Bakker, met wie ik in 1967 vaak in de trein en achter het groene kamergordijn discussieerde, wierp me toen al voor de voeten dat het begrip ‘pluriformiteit’ niets anders was dan een kreet om de interne partijmacht te veroveren en hij voorspelde dat wij als wij eenmaal de macht zouden hebben, met de ‘pluriformiteit’ korte metten zouden maken.

Zijn voorspelling is uitgekomen. Degenen die in de PvdA vandaag minderheidsposities innemen inzake werkloosheidsbestrijding, inkomenspolitiek of buitenlands beleid, zijn opnieuw voorwerp van een ketterjacht die herinneringen oproept aan de jaren zestig, toen de marxist Theo van Tijn het ontslag van Kees de Galan als directeur van de Wiardi Beckman Stichting eiste omdat deze zich had uitgesproken voor... een geleide loonpolitiek.

Wie had in 1966, toen wij ervoor pleitten de werknemers directe invloed te geven op het bestuur van hun ondernemingen, kunnen denken dat in 1976 de Federatie Nederlandse Vakbeweging een dergelijke invloed principieel zou afwijzen omdat Oud Links vindt dat de arbeiders er niet rijp voor zijn en zouden worden ingekapseld in een kapitalistische structuur?¹⁷ Ed van Thijn, nu PvdA-fractie leider in Den Haag, heeft terecht opgemerkt dat we moeten ophouden met zeuren over de geringe voortgang van de democratisering van de ondernemingsstructuur, want om een dergelijke democratisering *was het kabinet nu eenmaal niet gevraagd*.

De geleide loon- en inkomenspolitiek is reeds op het Groninger partijcongres over de inkomensverdeling (1970) op voorstel van Oud Links ten grave gedragen. Sindsdien is het ál vrije vakbondsactie wat de partijklok slaat.

Tien jaar geleden werd *Tien over rood* door Anne Vondeling gebrek aan kwaliteit verweten. Dat mocht gelden voor de democratieparagraaf, maar de sociaaleconomische paragraaf van *Tien over rood* geeft de sleutel tot op-

lossing van de grote sociaaleconomische problemen van de jaren tachtig: de afnemende economische groei, de milieuvuiling en de grote structurele werkloosheid, die immers onder meer opgevangen moeten worden door een voortgaande expansie van de bestedingen in de publieke sector.

De centrale boodschap van *Tien over rood*, een geleide inkomenspolitiek, is verbazingwekkend actueel. Maar deze boodschap wordt door weinig Nieuw-Linksers meer gehoord en verstaan. Soms lijkt het erop dat zich onder de PvdA-bestuurders nog maar één echte Nieuw-Linkser bevindt, een Nieuw-Linkser van het laatste uur. Zijn naam is Joop den Uyl.

- 119 Interview auteur met Arie van der Hek op 2-6-2016.
120 Interview met Lammers in: *HP/De Tijd*, 30-11-1990, geciteerd in: De Liagre Böhl, *Amsterdammer in de polder*, 217.
121 De Liagre Böhl, *Amsterdammer in de polder*, 217-218.
122 Klein, *Over de rooie*, 160-162.
123 Van Dam, *Niemand's land*, 60.
124 Jan Nagel, *Boven het maaiveld* (Baarn 2001), 218.
125 Van der Louw, *De razendsnelle opmars*, 246.
126 Van der Louw, *De razendsnelle opmars*, 255.

Nieuw Links: een ideologisch-politiek avontuur dat slaagde

- 1 Dit artikel is grotendeels gebaseerd op mijn in 2001 verschenen autobiografie met als titel *Boven het maaiveld*.
- 2 In de in deze bundel opgenomen terugblik van Hans van den Doel op Nieuw Links uit 1976 suggereert hij dat hij deze vergadering voorzat, maar dat klopt niet. 'Jan Nagel, enig rebels lid van het partijbestuur, treedt als voorzitter op en heet de aanwezigen welkom', zo noteerde André van der Louw in *De razendsnelle opmars van Nieuw Links* (Schoorl 2005), 13.

Mijn avonturen met Nieuw Links

- 1 Dit artikel is onder dezelfde titel verschenen in *Haagse Post*, 9-10-1976, 22-29. Boven het artikel stond de volgende redactionele introductie: 'Deze week tien jaar geleden trad Nieuw Links voor het eerst in de openbaarheid. Wat waren de verzwegen doelstellingen van *Tien over rood*? Hoe kon de rebellenclub zo snel binnen de PvdA oprukken? Waarom werd mede-oprichter Hans van den Doel in 1968 uit de kerngroep gestoten? En wie is anno 1976 de enige echte Nieuw-Linkser in de PvdA-top? De politieke memoires van een 39-jarige.' De tekst van het artikel is hier weergegeven zoals het in *Haagse Post* is verschenen, zonder enige inhoudelijke bewerking. Wel is omwille van de leesbaarheid de stijl ervan enigszins in overeenstemming gebracht met die van de andere bijdragen in deze bundel. Verder zijn de literatuurverwijzingen die door Van den Doel in de tekst waren opgenomen, in noten geplaatst.
- 2 Hier heeft Van den Doel zich vergist: de presentatie was een dag eerder, op 3 oktober 1966.
- 3 Hans van den Doel e.a., *Tien over rood. Uitdaging van Nieuw Links aan de PvdA* (Amsterdam 1966), 8.
- 4 Rob Kroes, *New Left, Nieuw Links, New Left. Verzet, beweging, verandering in Amerika, Nederland, Engeland* (Alphen aan den Rijn 1975). Zie ook de bijdrage van Paul Lucardie aan deze bundel.
- 5 Kroes, *New Left*, 54.
- 6 Zie ook het interview van Kees Tamboer met Van den Doel in: *Haagse Post* (1973) 33.
- 7 *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 14-11-1966.
- 8 *Algemeen Handelsblad*, 9-1-1967.

- 9 *Vrij Nederland*, 29-7-1967.
- 10 *Haagse Post*, 6-4-1968.
- 11 Binding Rechts kwam voort uit een afsplitsing van de Boerenpartij aan het einde van de jaren zestig, en nam in 1971 tevergeefs deel aan de Tweede Kamerverkiezingen. In Apeldoorn was de partij vertegenwoordigd in de gemeenteraad.
- 12 *NRC Handelsblad*, 3-2-1972.
- 13 *Vrij Nederland*, 16-9-1972.
- 14 *De Volkskrant*, 16-9-1972.
- 15 *Accent*, 2-10-1976.
- 16 Hans van den Doel, *Lastig links. Socialistische dilemma's: welstand of werkgelegenheid, deelbelang of democratie* (Utrecht/Antwerpen 1976).
- 17 Zie paragraaf 3.2 in: Van den Doel, *Lastig links*.

Aan mijn nek buiten het raam gehouden

- 1 Zie de inleiding en de epiloog uit dit boek van Van der Louw, die zijn opgenomen in het volgende hoofdstuk: 'De razendsnelle opmars van Nieuw Links'.

De razendsnelle opmars van Nieuw Links

- 1 Terwijl hij ziek was heeft André van der Louw zijn terugblik op Nieuwe Links geschreven, dat in december 2005, een paar maanden na zijn dood, verscheen onder de titel *De razendsnelle opmars van Nieuw Links* (Schoorl 2005). Hierin schetste hij het ontstaan en de evolutie van Nieuw Links en de gevolgen van de vernieuwingsbeweging voor de PvdA. Uit het boek zijn hier de inleiding en de epiloog overgenomen.

Nieuw Links en D'66

- 1 Robert Michels, *Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie. Untersuchungen über die oligarchischen Tendenzen des Gruppenlebens* (Leipzig 1911).

Zonder linkse rebellie is de Partij van de Arbeid uitgeblust

- 1 Dit artikel is een door de auteur geaccordeerde bewerking van een vraaggesprek dat Chris Hietland op 3 juni 2016 met hem voerde.

Herinneringen aan Nieuw Links

- 1 De behoefte aan wijziging in het politiek optreden van de PvdA kwam bijvoorbeeld ook tot uitdrukking in een artikel van Ed van Thijn in *Socialisme en Democratie* in 1966 (Ed van Thijn, 'Een moderne verkiezingscampagne', *Socialisme en Democratie* (1966) 10, 704-714). Hij bepleitte ook dat de grootste partij de minister-president zou leveren en dat er bij een tussentijdse kabinetscrisis zou moeten worden overgegaan tot nieuwe verkiezingen voor de Tweede Kamer.
- 2 Anet Bleich, *Joop den Uyl 1919-1987. Dromer en doordouwer* (Amsterdam 2008), 217-218. De vermelding dat Den Uyl in november 1966 tot politiek leider zou zijn gekozen is onjuist.